

ETIKFÖRELÄSNING – TSUI09

EN INTRODUKTION TILL ETIK, TILLÄMPAD ETIK OCH TEKNIKVÄRDERING

DEN 19 FEBRUARI 2019

Erik Gustavsson, PhD, Centre for applied ethics,
Department of culture and communication,
Linköping University, Sweden

KURSMOMENTET ETIK

Etikmomentet består av tre delar:

- (1) en föreläsning,
- (2) en seminarieförberedande inlämningsuppgift och
- (3) ett seminarium.

Sven Ove Hanssons kompendium *"Teknik och Etik"* (tillgängligt i Lisam)

VAD ÄR ETIK?

Det systematiska tänkandet kring värdefrågor

Normativ etik hur vi bör handla

Deskriptiv etik hur vi faktiskt handlar

VAD ÄR ETIK?

Det systematiska tänkandet kring värdefrågor

Normativ etik hur vi bör handla

Deskriptiv etik hur vi faktiskt handlar

- Etik vs juridik
- Etik vs etikett
- Etik vs kulturella normer

NORMATIV ETIK – TRE TEORIER

Konsekvensetik rätt eller fel beror enbart på konsekvenser

Pliktetik vissa handlingar är i sig påbjudna, tillåtna eller förbjudna oavsett konsekvenser

Dygdetik vilka karaktärsdrag har en bra person?

HANDLINGSUTILITARISM

Konsekvensetisk teori en handlings moraliska riktighet beror endast på dess konsekvenser

"Welfarism" konsekvenserna (eller utfallet) värderas endast i termer av mänsklig välfärd

Maximering mänsklig välfärd skall maximeras

Agentneutralitet varje persons välfärd spelar lika stor roll

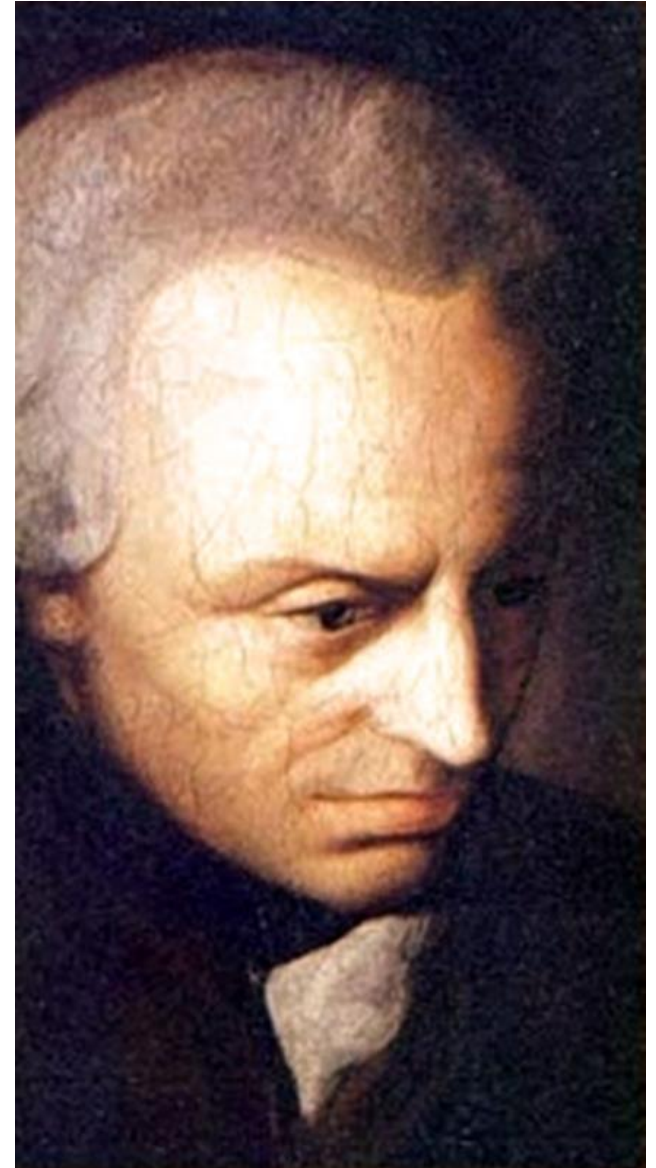
The principle of utility "The greatest good for the greatest number."

DEONTOLOGISK ETIK

Istället för att titta på konsekvenser av en handling så bör vi följa plikten

Handla så att du kan vilja att maximen för din handling blir upphöjd till en allmän lag

Maxim den underliggande handlingsregeln

TILLÄMPAD ETIK

Medicinsk etik Bör dödshjälp tillåtas? Hur ska vårdens resurser fördelas?

Klimatetik Vilka plikter har vi gentemot framtida generationer?

Teknikens etik Ska vi låta datorer fatta livsavgörande beslut? Ökad trafiksäkerhet vs övervakning?

FALLSTUDIE: BROTT OCH STRAFF

Konsekvensialism

Vi bör göra det som genererar de bästa konsekvenserna, vad det än må vara

Morality requires *optimific* action

- Prevention, costs...

Icke-konsekvensialistiska teorier

Retributivism

- Lagen syftar till att skipa rättvisa, oavsett konsekvenserna

- Proportionalitet

FAKTA OCH VÄRDE

Etisk diskussion involverar två typer av påståenden

Påståenden om fakta (“är”)

- *Sprutbyte minskar spridningen av HIV och hepatit B/C*
- *Betalning skulle leda till att fler donerar*

Påståenden om värde (“bör”)

- *Samhället bör inte uppmuntra till missbruk*
- *Kroppen bör inte behandlas som en handelsvara*

FETMAKIRURGI

Gastric bypass kirurgiskt ingrepp där man kopplar ur en del av magsäcken

Aspiremetoden en slang placeras i magsäcken som sedan används för att tömma ut en del av magsäckinnehållet efter måltid

ÄR TEKNIKEN VÄRDELADDAD?

Värdeneutral endast användningen av tekniken kan vara riktig eller oriktig

Värdeladdad teknik kan ”i sig” föra med sig vissa värden oberoende av hur den används

VAD KOMMER FÖRST?

Utvecklas teknik för att den svarar mot sedan länge kända behov eller ger ny teknik upphov till nya behov?

VARFÖR ETIK?

- Teknikstyrningens dilemma
- Kulturell eftersläpning
- Inlåsningsseffekten

TEKNIKSTYRNINGENS DILEMMA

Politisk styrning av teknikens utveckling?

Tidig styrning av tekniken kan komma att påverka dess utformning men...

...men på ett tidigt stadium har vi normalt sett inte kunskap om hur vi bör påverka den.

...på ett senare stadium vet vi mycket mer om teknikens konsekvenser men den tenderar då att vara så pass spridd att det är svårt att reglera den.

KULTURELL EFTERSLÄPNING

Många av de konflikter som uppstår till följd av ny teknik kan förklaras av att den materiella kulturen och den icke materiella kulturen utvecklas i otakt

Det gör att lagstiftning inte är tillräckligt för att styra teknikens utveckling

Till exempel genteknik,
livmodertransplantationer

INLÅSNINGSEFFEKTEN

I en teknikkontext innebär detta att befintlig teknik – liksom andra samhälleliga fenomen – påverkar vår framtida möjlighet till ny teknik

Vi låser oss vid en teknisk lösning

Vi skapar behov som är svåra att förändra

Till exempel tangentbordets utformning

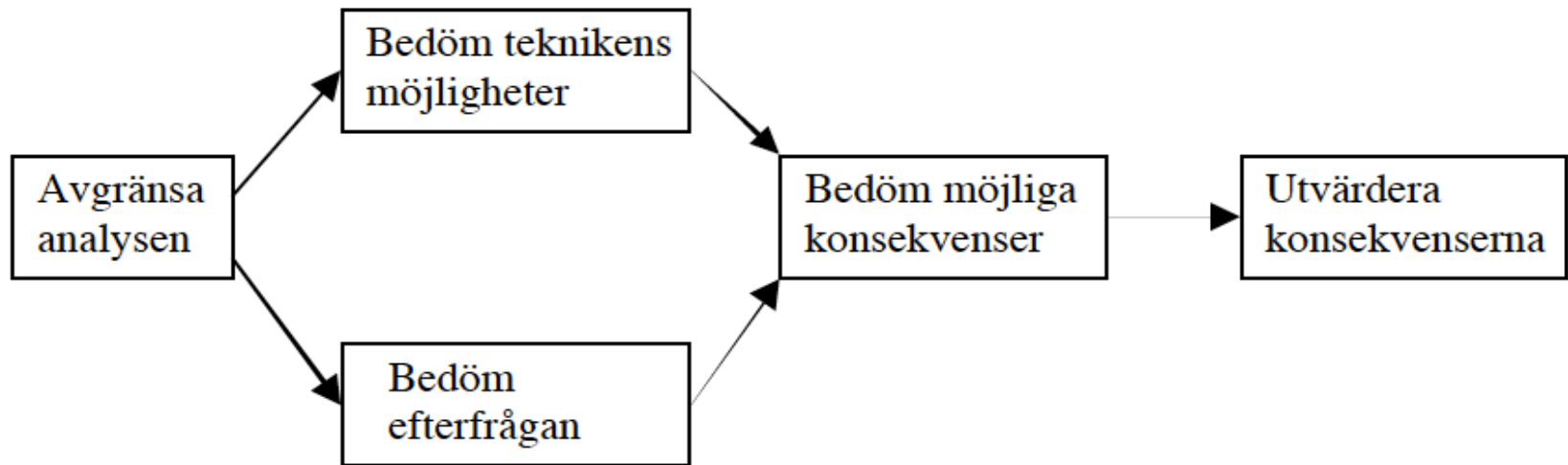
RAMVERK: TEKNIKVÄRDERING

Analys av teknikens följder - **i förväg**

Technology assessment (TA) forskning eller utredning som syftar till att klarlägga och bedöma dels konsekvenserna för samhälle, människor och miljö av införandet av ny teknik eller modifieringen av befintlig teknik, samt vilka möjligheter det finns att påverka dess konsekvenser.

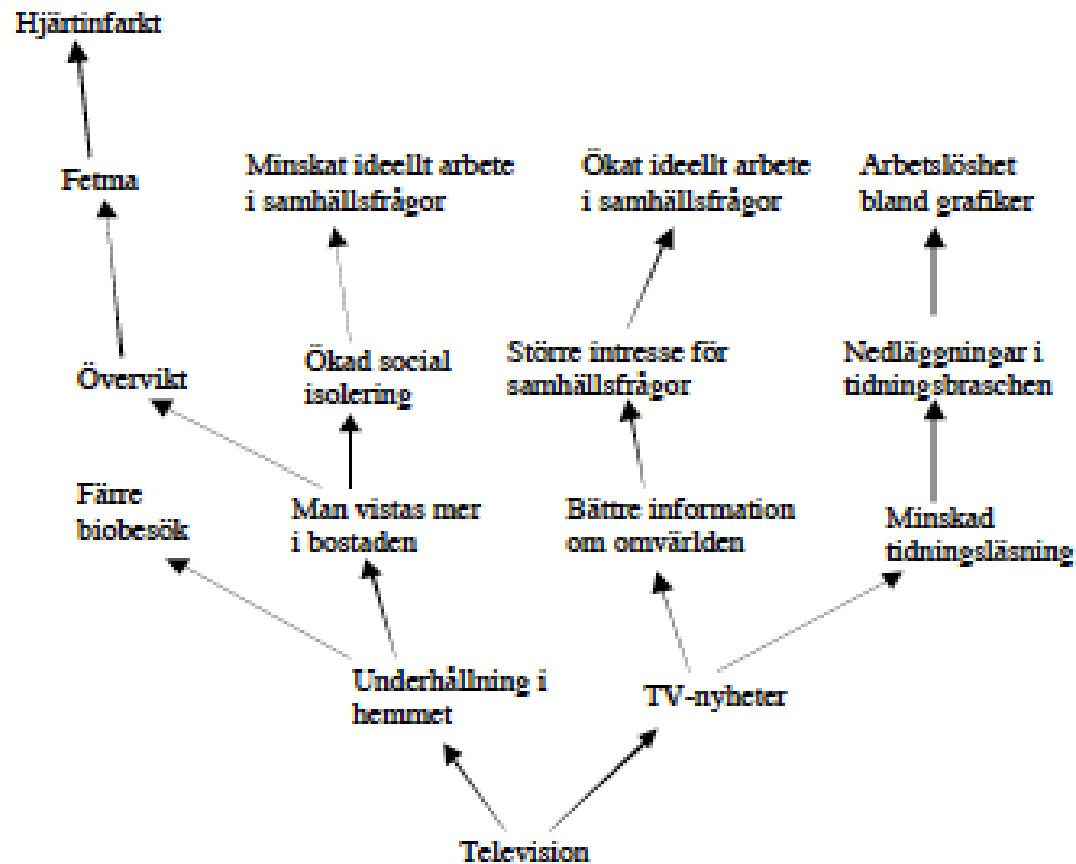
TEKNIKVÄRDERING

Teknikvärderingens stadier

Hansson (2009)

KONSEKVENSTRÄD

Konsekvensträd för televisionen

FRAMSYNSANALYS

Extrapolering av trender förutsägelser som baseras på hur det har sett ut. Hur har t.ex. internetanvändningen sett ut de senaste åren?

Beskrivning av scenarier för att få utrymme för en diskussion om olika framtida möjligheter

- Ögonblicksscenarioer av en tänkt framtid
- Förloppsscenarioer

Brainstorming Kritisera inte. Utvärdera efter brainstormingen.

Historiska analogier jämför med tidigare teknikförändring som har likheter med dem man analyserar.

ETISK TEKNIKVÄRDERING

Bygger på traditionell teknikvärdering

Verktyg: Etisk teori utvärderar identifierade konsekvenser

BEDÖMNINGSSCHEMA UR HANSSON

1. **Identifiera intressenter** vilka roller och uppgifter har de? Beskriv situationen utifrån intressenternas synvinklar.
2. **Faktiska förhållanden** vilka faktiska förhållanden som påverkar den etiska bedömningen föreligger? Preciserar även vilken information som saknas.
3. **Relevanta exempel** hur skulle närliggande exempel ha bedömts? Jämför
4. **Värdera och bedöm** undersök problemet utifrån olika moralteorier (t.ex. handlings-utilitarism och pliktetik). Har det någon betydelse för ställningstagandet vilken av dessa teorier som tillämpas?
5. **Problem och lösningar** kan nya/andra lösningar produceras?
6. **Genomförbarhet** är de föreslagna lösningarna praktiskt genomförbara?

SVÅRIGHETER ETISK TEKNIKVÄRDERING

Vilka av alla konsekvenser är relevanta?

Betydande etiska implikationer t ex inverkan på personlig integritet

Inverkan på olika intressenters basala
intressen/rättigheter/"stakeholders" - rättvisa

Fördröjer teknikutveckling

Hur långtgående ska analysen vara?

Så lång som möjligt...

Tack!

erik.gustavsson@liu.se

www.liu.se